

kontekst prawa polskiego; M. Piechowiak stara się pokazać aksjologiczne podstawy prawa polskiego, a L. Antonowicz definiuje prawno-międzynarodowy status współczesnej Polski. W ramach pierwszej części pierwszego tomu znajduje się również praca W. Bednaruka poświęcona historii polskiego prawa konstytucyjnego.

Część druga pierwszego tomu poświęcona została omówieniu podstawowych gałęzi prawa publicznego. I tak, D. Dudek analizuje treść Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 1 kwietnia 1997 r., a W. Łączkowski zajmuje się aktualnymi zagadnieniami dotyczącymi działalności orzeczniczej Trybunału Konstytucyjnego oraz prawa wyborczego; S. Wrzosek stara się przybliżyć Czytelnikowi niełatwe problemy polskiego prawa administracyjnego, a W. Fundowicz przedstawia podstawowe instytucje polskiej procedury administracyjnej.

W części trzeciej tego tomu Autorzy omawiają podstawowe gałęzie polskiego prawa prywatnego. M. Dyjakowska przedstawia regulacje zawarte w części ogólnej prawa cywilnego, w następnym rozdziale zaś ta sama Autorka opisuje podstawowe zasady i instytucje prawa własności; z kolei J. Petraniuk charakteryzuje prawo umów. Następne rozdziały poświęcone zostały polskiej procedurze cywilnej (G. Trojanowski), a także prawu małżeńskiemu i rodzinnemu (A. Dziega, Z. Jancewicz, P. Telusiewicz, M. Greszta). Ostatni rozdział pierwszego tomu, autorstwa M. Pałubskiej, poświęcony został omówieniu polskiego prawa międzynarodowego prywatnego.

Na drugi tom recenzowanej książki, znacznie skromniejszy objętościowo, składają się trzy części. Pierwszą część otwiera rozdział autorstwa A. Grześkowiak, omawiający polskie prawo karne. Kolejne dwa rozdziały poświęcone są odpowiednio polskiemu prawu karnemu wykonawczemu (M. Kuć) oraz procedurze karnej (G. Gozdór).

Część druga dotyczy zagadnień z zakresu prawa finansowego (J. Głuchowski), handlowego (A. Herbert), gospodarczego publicznego i prywatnego (C. Kosikowski) oraz prawa pracy (G. Goździewicz). Ostatnia część tomu została poświęcona regulacjom prawnym dotyczącym relacji między Rzeczpospolitą Polską a Kościołami i związkami wyznaniowymi (J. Krukowski), a także polskiemu prawu kanonicznemu (M. Sitarz).

Jak wynika z powyższego przeglądu, w pracy zostały przedstawione w zasadzie najważniejsze gałęzie prawa polskiego. Upoważnia to do stwierdzenia, że kolejną dodatnią cechą omawianej książki jest kompleksowość prowadzonych rozważań. Reasumując, należy podkreślić, że recenzowana praca zbiorowa pod redakcją T. Guza, J. Głuchowskiego oraz M. R. Pałubskiej, mimo iż stanowi rezultat badań prowadzonych przez różnych Autorów z różnych środowisk naukowych, może stanowić przykład zwartości pracy i konsekwentnego realizowania celu, jakim jest pokazanie Czytelnikowi zagranicznemu w sposób syntetyczny najważniejszych instytucji i zasad prawa polskiego.

Na zakończenie warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden fakt. Otóż recenzowana praca, oprócz swych walorów dydaktycznych zarówno dla studentów prawa, pracowników nauki, jak i prawników funkcjonujących w obrocie prawnym, jest również ważnym przedsięwzięciem kulturowym pokazującym, że rozwiązania prawne, instytucje i zasady podstawowych gałęzi prawa polskiego stanowią istotną część wspólnego dorobku europejskiej kultury prawnej, a zagadnienia, jakie podejmują polskie nauki prawne, mają charakter uniwersalny.

Marek Smolak

Bartłomiej Nowak, *Wewnętrzny Rynek Energii w Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, ss. 302.

Praca doktora Bartłomieja Nowaka została poświęcona analizie procesu tworzenia konkurencyjnego i zliberalizowanego Wewnętrznego Rynku Energii w Unii Europejskiej na przykładzie czterech krajów: Polski, Niemiec, Francji i Wielkiej Brytanii. Analiza przepisów prawa europejskiego, wzbogacona elementami porównawczymi, wypełnia istotną lukę w refleksji doktryny prawa w tym zakresie.

Ambicją recenzowanego studium jest ukazanie teoretycznych i praktycznych aspektów rozwoju konkurencji i liberalizacji rynków energii elektrycznej i gazu. Książka podzielona została na dwa

główne segmenty. Pierwsza część badań (rozdziały drugi, trzeci i czwarty) poświęcona została refleksji teoretycznej, natomiast część druga (rozdziały piąty i szósty) ukazuje implikacje praktyczne.

W rozdziale drugim Autor bada szereg aktów prawnych oraz traktaty, które stanowią podstawę prawną dla całego Wewnętrznego Rynku Energii w Unii Europejskiej. Rozdział trzeci obejmuje problemy konkurencji w kontekście złożonych struktur spółek energetycznych, a czwarty – analizę dwóch fundamentalnych aktów prawnych, zmierzających do liberalizacji sektorów energii elektrycznej i gazu, tj. dyrektywy 2003/54/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 26 czerwca 2003 r., dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego energii elektrycznej oraz dyrektywy 2003/55/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z czerwca 2003 r., dotyczącej wspólnych zasad rynku wewnętrznego gazu ziemnego. W rozdziale tym Czytelnik może znaleźć rozważania na temat zakresu i postanowień tych dyrektyw, natomiast rozdziały piąty i szósty poświęcone są ich transpozycji do prawa krajowego. W części poświęconej implementacji Autor porównał metodą studium przypadku sytuację w czterech krajach: Wielkiej Brytanii, Niemczech, Francji i w Polsce. Do głównych narzędzi prawnych liberalizacji, wokół których skupia się analiza porównawcza, należą: rozdział zintegrowanych pionowo działalności podmiotów dominujących w sektorach energii elektrycznej i gazu (*unbundling*), dostęp stron trzecich do infrastruktury (*third party access*), zobowiązania w zakresie świadczenia usług użyteczności publicznej (głównie elementy regulacji cen dla użytkowników końcowych oraz bezpieczeństwa energetycznego), wreszcie – niezależność krajowych organów regulacyjnych. Na tym tle przedmiotem szczególnie obszernej analizy Autora jest Rzeczpospolita Polska, będąca największym z nowych państw członkowskich UE, mającym aspiracje do odgrywania roli najpoważniejszej siły we wschodniej części Unii Europejskiej. W ujęciu Autora, polskie aspiracje mogą mieć obecnie rację bytu wyłącznie pod warunkiem posiadania starannie opracowanej i skutecznej polityki energetycznej oraz silnego i konkurencyjnego rynku energii elektrycznej i gazu. Zwłaszcza w tym drugim przypadku pewnym brakiem recenzowanej pozycji wydaje się niewystarczająca analiza warunków geopolitycznych, które wpływają na specyficzną sytuację państw Europy Środkowej i Wschodniej, w tym Polski.

Zdaniem Autora pracy, działania łączące podzielone rynki europejskie w całość określaną mianem Wewnętrznego Rynku Energii zostały zintensyfikowane w ciągu trzech ostatnich lat. Chociaż, jak wskazuje Autor, Europa jest już pod tym względem na właściwej drodze, koniec procesu scalania nie jest jeszcze bliski. Trzeba pamiętać, że liberalizacja energetyki, a w szczególności sektorów energii elektrycznej i gazu, to długotrwały i złożony proces, a nie jedno zdarzenie, w wyniku którego rynki energetyczne nagle stają się zliberalizowane. Proces ten, poza aspektami prawnymi, obejmuje negocjacje polityczne, w tym podejmowanie wielu trudnych, często strategicznych decyzji, przyjmowanie ustawodawstwa sektorowego i kształtowanie odpowiedniego systemu konkurencji na rynku naturalnych monopolii. Nowak podkreśla również w swojej pracy, że zaangażowanie polityczne nie kończy się wraz z podjęciem decyzji o liberalizacji, ani z zakończeniem prac ustawodawczych, niezbędnych do stworzenia ram prawnych dla funkcjonowania rynku. Proces tworzenia krajowych konkurencyjnych rynków energetycznych oraz monitorowania i regulowania rynku przez niezależne krajowe władze regulacyjne jest – zdaniem Autora – nieodzowną cechą dalszego kształtowania i rozwijania europejskiego Wewnętrznego Rynku Energii.

W tym kontekście liberalizacja sektorów energii elektrycznej i gazu w całej UE stanowi ważny element rozwijanej przez Unię Europejską strategii Wewnętrznego Rynku Energii i polityki rozszerzania zasad jednolitego rynku na sieciowe branże przemysłu. Wraz z transportem, telekomunikacją i usługami pocztowymi, sektor elektroenergetyczny i gazowy należy do obszaru ogólnej polityki liberalizacji, realizowanej od połowy lat 80. i prowadzącej do powstania obszernego ustawodawstwa wtórnego. Liberalizacja lub choćby ukształtowanie sprawnie funkcjonującego przemysłu energetycznego o wyraźnej orientacji rynkowej wymaga wdrożenia wielu różnych działań i środków. Zdaniem Autora, w pierwszej kolejności odnosi się to do dyrektyw wewnętrznego rynku energii elektrycznej i gazu. Akty te, mające na celu restrukturyzację sektorów energii elektrycznej i gazu, dążą do rozdzielenia pionowo zintegrowanych rodzajów działalności prowadzonych przez przedsiębiorstwa elektroenergetyczne i gazowe, do zmniejszania ich koncentracji oraz do wprowadzenia konkurencji na hurtowym i detalicznym rynku dostaw, także poprzez monitorowanie sieci przesyłowych i dystrybucyjnych oraz ustanowienie niezależnego organu regulacyjnego.

Recenzowana praca uwzględnia obecny stopień zaawansowania i postępy liberalizacji sektorów energii elektrycznej i gazu w wybranych krajach UE oraz perspektywy dalszych przemian w kierunku zintegrowanego i zliberalizowanego europejskiego rynku energii elektrycznej i gazu w świetle nadal występujących problemów. Należy do nich zaliczyć w szczególności: nierównomierny poziom

rozdzielenia (*unbundling*) operatorów systemów przemysłowych, dyskryminacyjne warunki dostępu stron trzecich do infrastruktury, brak pełnej swobody zmiany sprzedawcy, niewystarczająca niezależność krajowych organów regulacyjnych, antykonkurencyjne zachowania przedsiębiorców oraz nadużywanie pozycji dominującej na rynku.

Proces tworzenia zliberalizowanego i konkurencyjnego rynku energetycznego, obejmującego 27 rynków krajowych, jako proces jedyny w swoim rodzaju, stanowi ciekawy ale i trudny przedmiot badań naukowych. Jeżeli chodzi o metodologię przyjętą przez Autora, to pewien niedosyt pozostawia brak klarownego przedstawienia założeń, trudnej zresztą do stosowania, metody porównawczej oraz szerszych odniesień do polskiej literatury przedmiotu. Natomiast godne podkreślenia jest wzbogacenie przez Autora wątków prawnego-dogmatycznych elementami *policy analysis*. Dzięki takiemu zabiegowi praca niewątpliwie zyskuje na wartości. Podsumowując, recenzowana pozycja wnosi istotny wkład w refleksję nad procesem liberalizacji rynków energii elektrycznej i gazu w Unii Europejskiej i w Polsce, przedstawiając aktualny obraz liberalizacji oraz podstawowe bariery w zakresie rozwoju konkurencyjnych rynków energii elektrycznej i gazu.

Mariusz Swora

Zbigniew Jędrzejewski, *Bezprawność jako element przestępczości czynu. Studium na temat struktury przestępstwa*, Oficyna a Wolters Kluwer Business, Warszawa 2009, ss. 342.

Pod auspicjami Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, w prestiżowej oficynie Wolters Kluwer Business, w cyklu „Monografie”, ukazała się w bieżącym roku książka pracownika naukowego tego uniwersytetu – dr. Zbigniewa Jędrzejewskiego, poświęcona rozważaniom na temat struktury czynu zabronionego. Sięgając do bardziej znanych publikacji tego Autora, można się zorientować, że w twórczości naukowej Z. Jędrzejewskiego wyraźnie dominuje wpływ trendów prezentowanych głównie przez niemieckojęzycznych filozofów prawa, jak i całej kultury niemieckiej szkoły prawa karnego¹.

Swoje zainspirowanie właśnie niemiecką dogmatyką prawa karnego ujawnia już we wstępie do omawianej tu pracy, pisząc: „Ze względu na swoje usytuowanie w systematyce przestępstwa między istotą czynu a zawinieniem, bezprawność czynu jest pojęciem kluczowym, osią, wokół której koncentrować się będą niniejsze rozważania na temat ujęcia przestępstwa. Relacje między bezprawnością a pozostałymi płaszczyznami oceny przestępczości czynu należą do najbardziej spornych zagadnień nauki o przestępstwie [...]. Jednak doktryna, zwłaszcza niemieckojęzyczna, poświęcała tej tematyce i nadal poświęca ogromną uwagę, a jej dorobek w tym zakresie nieprzejrzystego gąszczu, w którym trudno się zorientować i trafnie ocenić znaczenie poszczególnych stanowisk, jest wielki [...]”.

Głębokie zainteresowanie filozofią niemieckiego prawa karnego, a w szczególności jego archetypem, właśnie przestępstwem, zasadza się w tym, że „[...] konieczność rozróżniania między bezprawnością i winą należy również do utrwalonych dogmatów nauki niemieckojęzycznej. Można odnieść nawet wrażenie, że bez tego rozróżnienia nie jest ona w stanie w ogóle wyobrazić sobie pojęcia przestępstwa. Gdyby np. wszystkie okoliczności wyłączające bezprawność oraz wyłączające winę, bagatelizując różnice w ich ocenach, traktowano równorzędnie, to – bez względu na to, czy sprawca działał w obronie koniecznej, czy zachodziły warunki tzw. wyłączającego winę stanu konieczności, czy

¹ Np. *Usiłowanie z zamiarem ewentualnym. Przyczynek do nauki o tzw. podwójnym usytuowaniu zamiaru*, „Państwo i Prawo” 2003, z. 8; *Powstanie i rozwój trójelementarnej definicji przestępstwa*, „Ius Novum” 2007, nr 4; *Zgoda dysponowania dobrem w strukturze przestępstwa*, „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 5; *Kolizja obowiązków w strukturze przestępstwa*, „Ius Novum” 2009, nr 1, czy poprzednia monografia *Bezprawie usiłowania nieudolnego*, LIBER, Warszawa 2000.